

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

BAKI DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

**BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR VƏ İQTİSADİYYAT
FAKULTƏSİ**

**DİPLOMATİYA VƏ MÜASİR İNTEQRASIYA
PROSESLƏRİ KAFEDRASI**

Beynəlxalq münasibətlər və iqtisadiyyat fakultəsinin **II** kurs, **138-ci** qrup tələbəsi
Hüseyn Baloğlan oğlu Əmirovun «Azərbaycanın Xarici Siyasəti fənnindən»

**«AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI-RUSİYA FEDERASIYASI
MÜNASİBƏTLƏRİ: QARŞILIQLI MARAQLAR, PROBLEMLƏR,
PRESPEKTİVLƏR»**

MÖVZUDA

KURS İŞİ

BAKI – 2015

Mündəricat

Səh.

Giriş.....	3
Fəsil 1.Azərbaycan-Rusiya əlaqələri yeni tarixi-siyasi şəraitdə.....	6
Fəsil 2.Dövlətlərarası əlaqələrin başlıca istiqamətləri və formaları.....	14
Fəsil 3.Qarşılıqlı münasibətlərdə problemlər və perspektivlər.....	18
Nəticə.....	20
Ədəbiyyat siyahısı.....	24

Giriş

Müasir dövrdə dünyadakı beynəlxalq “güc”lərin maraqlarının toqquşduğu ölkələrdən biri də Azərbaycan Respublikasıdır. “Böyük şahmat taxtasının həlledici fiqurlarından” (fikir məşhur ABŞ politoloqu Zbiqnev Bjezinskiyə məxsusdur) olan Azərbaycan həm neft ehtiyatı ilə zəngindir, həm də geosiyasi cəhətdən çox əlverişli bir ərazidə yerləşmişdir. Dünyadakı güclü dövlətlərdən (hətta bəziləri super dövlət olduğunu iddia edir) biri olan Rusiya da dünyada ona qarşı yaranmış tab gətirmək, həmçinin öz geosiyasi maraqlarını qorumaq üçün bu bölgədə öz nüfuzunu qorumağa çalışır. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikası da regionda marağı olan “güc”lərlə əməkdaşlıqda maraqlıdır ki bu “güc”lərdən biri də Rusiya Federasiyasıdır. Rusiya Federasiyası hazırda Qərb dövlətlərinin iqtisadi və siyasi təzyiqi altındadır ki, bu təzyiqlər Rusiyanı Azərbaycanla münasibətləri yaxşılaşdırmağa məcbur edir. Ancaq bəzi politoloqların fikrincə bu yaxınlaşma necə deyərlər “tufandan öncəki sakitlikdir” və bu “sakitlik” Ukrayna məsələsinin həllinədək davam edəcək. Almaniyada nəşr olunan “Azadlıq” qəzeti yazır ki, “Ukraynadan sonra Rusiyanın hədəfi Azərbaycan olacaq, jurnalist Norma Zager ABŞ Konqresinə bağlı «The Hill» qəzetində çıxan «Azərbaycan və qonşusu Ayı» məqaləsində bu nəticəyə gəlib.”

Norma Zager-in fikrincə, 2008-ci ildə Gürcüstana müdaxilə edəndən bəri qonşulara təcavüz Moskvanın xarici siyasətinə çevrilmiş kimi görünür. Müəllif yazır ki, Rusiya Krımı ilhaq edəndən, bu meyl açıq-aşkar duyulur.

Jurnalist o qənaətə gəlib ki, Rusiyanın neoimperializmindən ən çox təsirlənən ölkə Azərbaycandır. Niyə? Çünki «Azərbaycan sürətlə Avropanın qaz və neft təchizatçısına çevrilir». Norma Zager-in fikrincə, Azərbaycanın məhz bu siyasəti Avropanı daim basqı altında saxlamaq və onu yanacaq verməməklə şantaj etmək istəyən Rusiya siyasətindən haçalanır:

“Məsələni Amerika administrasiyanın üzüyola xarici siyasətindən qaynaqlanan qüvvə boşluğu mürəkkəbləşdirir”. Müəllif Rusiyanın belə əl-qol

açmasında başlıca səbəbin də bu olduğunu düşünür. Jurnalist qeyd edir ki, bir vaxtlar strateji düşünən güclü ABŞ administrasiyası və Konqresi Rusiyanın cilovunu əlində saxlaya bilirdi.

Məqalədə bildirir ki, Rusiyanın İranla müttəfiqliyi gücləndirməsi də Moskvanın regiondakı qüdrətini artırır. Norma Zager-ə görə, İran dindaşları azərbaycanlılar üzərində öz nüfuzunu artırmağa çalışsa da, Azərbaycan, hələ ki, birmənalı dünyəvi, mütərəqqi və çağdaş dövlət kimi qala bilib və «Rusiyanın gənc və çiçəklənən bu ölkəyə göz dikməsinin öz səbəbi var».

Əslində bunların hamısı ehtimal olsa da bu ehtimalların reallaşması Azərbaycan üçün ağır nəticələrə səbəb ola bilər. Rusiya isə hazırki siyuasiyada Azərbaycanla əməkdaşlıqda maraqlıdır. İmperiya təfəkkürünə malik Putin adminstrasiyasının xarici siyasəti Rusiya üçün ağır nəticələrə səbəb olsa da Rusiya tutduğu mövqedən geri çəkilmək fikrində deyil. Belə ki Minsk anlaşmasına baxmayaraq Rusiya öz mövqelərini itirmək fikrində deyil.

Rusiya zaman-zaman belə münaqişələri törətməklə postsovet məkanında öz mövqelərini qoruyub saxlamağa çalışır. Belə münaqişə ocaqlarından biri də Dağlıq Qarabağ münaqişəsidir. Rusiya bu münaqişəni yaratmaqla necə deyərlər sanki Azərbaycanı öz qabağında “diz çökdürmək” istəyir. Ancaq bu münaqişənin həll olunması Rusiyaya regionda böyük nüfuz qazandırar. Əslində bəzi politoloqların da dediyi kimi "Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin açarı Kremlin əlindədir"(fikir Rusiya Liberal-Demokrat partiyasının sədri V.Jirinovskiyə məxsusdur).

Mənim yazdığım kurs işində də yuxarıdakı məsələlərin bir çoxuna aydınlıq gətirmişəm. Kurs işi üç fəsildən ibarətdir:

Birinci fəsildə dövlətlərarası münasibtlərin ilk dövrünü qısa səciyələndirmişəm. Belə ki Rusiya bu dövərdə Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsilə qətiyyənlə barışa bilmirdi və Azərbaycanın inkişafı yolunda bir sıra əngəllər törədirdi. Bunlara misal kimi Rusiyanın Ermənistanla hərbi siyasi

dəstəyini göstərmək olar belə ki dönəmin dövlət başçısı Əbülfəz Elçibəyin tələbilə Azərbaycan ordusunu çıxaran RF (bu məsələ Ə.Elçibəyin B.Yeltsinlə görüşü nəticəsində həllini tapmışdı) həmin ordunu Ermənistanı yerləşdirdi və buradan Azərbaycanı bir növ təhdid etməyə başladı.

Bu dövrün xarakteristikasından biri də ondan ibarət idi ki bu dövrdə Azərbaycan iqtisadi cəhətdən Rusiyadan asılı idi və bu da SSRİ dönəmində aparılan “birtərəfli sənayeləşdirmə” siyasətinin nəticəsi idi. Bu dövrdə Qərbi dövlətləri ilə imzalanmış bir sıra müqavilələrdə və verilən bəyanatlarda Rusiyanın maraqlarının nəzərə alınmaması dövlətlər arasında gərginliyə səbəb olmuşdu.

İkinci fəsildə dövlətlərarası iqtisadi və mədəni əməkdaşlığı səciyyələndirilir. Təbii ki hər bir dövlət qonşuluğunda olan dövlətlə hesablaşmalıdır. Təsədüfən bizim qonşuluğumuzda olan dövlət də dünyadakı güc mərkəzlərindən biri olan Rusiya olub. Bu tarixi zərurət bizi istənilən addımda böyük şimal qonşumuza qarşı ehtiyatlı olmağa məcbur edir. Azərbaycan Respublikası Rusiya Federasiyası ilə iqtisadi və mədəni əlaqələr qurmaqda maraqlıdır. Belə ki hazırda Rusiya Federasiyasında 3 milyona yaxın azərbaycanlı yaşayır.

Üçüncü fəsildə isə qarşılıqlı münasibətlərdə əsas problemlərdən biri olan Qarabağ probleminin xülasəsinə yer verilir və onun həlli yollarına diqqət yetirilir.

Fəsil 1. Azərbaycan-Rusiya əlaqələri yeni tarixi-siyasi şəraitdə

SSRİ-nin süqutundan sonra dövlət müstəqilliyini bərpa etmiş Azərbaycanın xarici siyasətində qarşıda duran əsas məsələlər beynəlxalq aləm tərəfindən müstəqil və suveren dövlət kimi tanınmağa nail olmaqdan, yaxın və uzaq xaricə çoxtərəfli və ikitərəfli əlaqələr qurub inkişaf etdirməkdən, beynəlxalq və regional təşkilatlara üzv olaraq onlarla əməkdaşlığı genişləndirməkdən, qarşılaşdığı problemləri beynəlxalq hüququn hamı tərəfindən tanınmış norma və prinsipləri əsasında həll etməkdən ibarət olmuş və həmin istiqamətdəki fəaliyyət bu gün də davam etdirilir.

Azərbaycan siyasi, iqtisadi, mədəni və s. sahələrdə, uzun müddət bir dövlətin tərkibində olmuş və bir-birilə qarşılıqlı əlaqələr yaratmış keçmiş sovet respublikaları ilə əlaqələrin qorunub saxlanılmasında maraqlı olduğunu dəfələrlə bəyan etmişdir. Bu mənada Rusiya ilə münasibətlərin xarakteri və vəziyyəti xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Məlumdur ki, Azərbaycan – Rusiya münasibətləri müsbət və mənfi xarakterli hadisələrlə müşayiət olunan çoxəsrlik tarixə malikdir. Çoxəsrlik tarixi əlaqələr nəticəsində Azərbaycan və rus xalqlarının müştərək siyasi, iqtisadi və mədəni də-yərləri formalaşmış və bu dəyərlər iki xalq arasında qonşuluq münasibətlərinin inkişaf etdirilməsinin əsasını təşkil etmişdir. Bununla yanaşı, onu da qeyd etmək lazımdır ki, Şimali Azərbaycanın çarizm tərəfindən işğalından keçən tarixi dövr ərzində Rusiyanın hərbi-siyasi dairələri böyük dövlətçilik mövqeyindən çıxış edərək Azərbaycan xalqının müstəqil inkişafına imkan verməmiş, müstəqil dövlətçilik ənənələrini bərpa etmək üçün tarixi imkan yarandıqda isə buna qısqançlıqla yanaşaraq hər vasitə ilə mane olmağa çalışmışlar.

80-ci illərin 2-ci yarısında SSRİ-nin KP Baş Katibi olan M.S.Qorbaçov sosiolit sistemində dərin böhran içərisində olduğunu başa düşdüyündən dövlətin qorunub saxlanması üçün ciddi islahatlar aparılmasının zəruri olması qərarına

gəldi.⁽¹⁾ Tarixə imperiyaların dağılması əsri kimi daxil olmuş XX əsrin sonunda kommunist ideologiyasının böhranı son nəticədə SSRİ adlı dövləti tarixin arxivinə göndərdi, lakin özünü bu dövlətin varisi hesab edən Rusiya Federasiyası digər respublikaların Moskvanın siyasi orbitindən çıxması ilə barışmaq istəmir, onların müstəqilliklərinin real deyil, formal xarakter daşması üçün müxtəlif ssenarilər hazırlayıb həyata keçirirdi. Bunu XX əsrin 90-cı illərinin birinci yarısında Kremlin Azərbaycan Respublikasına münasibətdə həyata keçirdiyi və birmənalı qiymətləndirilməsi mümkün olmayan siyasət aydın surətdə göstərir.

Azərbaycan Respublikası 1991-ci il oktyabrın 18-də dövlət müstəqilliyini bərpa etdi və dünyanın bir çox dövlətləri ilə diplomatik əlaqələr qurdu. Rusiyanın Azərbaycan ilə diplomatik əlaqələr qurmuş dövlətlər sırasında 32-ci olması faktının özü Azərbaycanın müstəqilliyinin Moskva tərəfindən rahatlıqla qəbul olunmamasını söyləməyə imkan verir. Belə ki, Rusiya Azərbaycan ilə diplomatik əlaqələri Türkiyə, Ukrayna, İspaniya, Fransa, Böyük Britaniya, ABŞ, Almaniya, hətta coğrafi cəhətdən Azərbaycandan çox uzaqda yerləşən Meksika, Banqladeş, Qvineya kimi dövlətlərdən sonra, 1992-ci il aprelin 4-də yaratmışdı, baxmayaraq ki, bu dövrdə Azərbaycanın iqtisadi-ticarət əlaqələrinə malik olduğu dövlətlər arasında Rusiya birinci yerdə idi, Rusiya Silahlı Qüvvələrinin HHM bölməsinin 4-cü ordusu, Rusiya sərhəd qoşunlarının hissələri Azərbaycan ərazisində yerləşirdi, Qəbələ RLS Rusiyanın nəzarətində idi, Azərbaycanda çoxsaylı rus icması yaşayırdı.

XX əsrin 90-cı illərinin birinci yarısında Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində Moskvanın tutduğu ermənipərəst mövqe Rusiya – Azərbaycan münasibətlərində ciddi bir problemə çevrilmişdi. Bu münaqişənin həllində prinsiplial, tarazlaşdırılmış xarici siyasət xətti gətirmək vacib idi. Lakin iqtidar Qərb-Rusiya ziddiyyətlərini nəzərə alan xarici siyasət xətti müəyyən edə bilmədi.⁽²⁾

1. S.B.Musayev.Siyasi tarix.Bakı,1998.səh 265

2. Yenə orada. Səh 310

Ümumiyyətlə, nəzərdən keçirilən dövrdə Rusiya Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə qəsd etmiş təkçə erməniləri müdafiə etmirdi, eyni zamanda, tarixən bir ailə kimi yaşayan Azərbaycan, ləzgi, talış və s. xalqlar arasında ədavət salmaq kimi uğursuz cəhdlərindən də əl çəkmir, Azərbaycanın etirazlarına baxma yaraq, “Sadval”, “Talış Muğan Respublikası” və s. separatçı qurumlara himayədarlıq edir, onlardan bəzilərinə ərazisində sərbəst fəaliyyət göstərmək, təbliğat işi ilə məşğul olmaq imkanı verirdi. Məsələn, 1995-ci ildə S.Peterburqda, ixtisasca fizik olan, Azərbaycan xalqının əleyhinə köklənmiş Hacı Abdurrahimovun tamamilə tarixin saxtalaşdırılmasına həsr edilmiş “Qafqaz Albaniyası – Ləzgistan” kitabı rus dilində böyük tirajla nəşr olunmuşdu. Məzmunu tarixi həqiqətdən uzaq olan bu nəşrin əlavələr hissəsində, ləzgi separatçılarının Azərbaycanda qeyri-qanuni elan edilmiş “Sadval” cəmiyyətinin Nizamnaməsinin, cəmiyyətin Rusiyada nəşr etdirdiyi “Sadval” qəzetindən götürülmüş qərəzli məqalələrin, “Talış Muğan Respublikası”, talışlar haqqında araşızışdırıcı məlumatların yer alması, onun Rusiya rəsmi dairələrinin xeyir-duası ilə və siyasi məqsədlərlə işıq üzü gördüyünü deməyə imkan verir.

SSRİ dağılandıqdan sonra Rusiya özünü Sovet İttifaqının varisi elan etdi, BMT Baş Katibinə və SSRİ-nin diplomatik münabətləri olduğu dövlətlərin başçalarına bəyan etdi ki, Rusiya Federasiyaı bütün xarici siyasət müqavilələrinə bundan sonra da dönmədən əməl edəcəkdir.⁽¹⁾ Müstəqilliyin ilk illərində tərəflər arasındakı problemlər bununla məhdudlaşmırdı. Azərbaycan Respublikasının öz təbii ehtiyatlarından müstəqil surətdə istifadə etməsi, bu sahədəki tərəfdaşlarını dövlət maraqlarından çıxış edərək müəyyənləşdirməsi Kreml tərəfindən birmənalı qarşılanmırdı. 1993-1994-cü illərdə Azərbaycanın Xəzər dənizindəki neft yataqlarını istismar etmək üçün dünyanın iri neft şirkətləri ilə danışıqlar apardığı zaman, Rusiya bu danışıqları pozmaq, Xəzər dənizinə xarici şirkətləri buraxmamaq, Azərbaycanı öz təsir dairəsində saxlamaq üçün müxtəlif

1. “Azərbaycan” qəzeti- 9 yanvar 1998-ci il; səh 3

vasitələrdən istifadə edirdi. Hətta ölkə daxilində qarışıqlıq yaratmaq və bu yolla xarici şirkətləri Azərbaycana sərmayə qoymaqdan çəkəndirmək məqsədilə maraqlı dairələr tərəfindən dövlət çevrilişlərinə cəhdlər edilir, rəsmi şəxslərə qarşı sui-qəsdlər həyata keçirilirdi.

1994-cü ilin fevralında Londonda Böyük Britaniyanın baş naziri C.Meycor və Azərbaycan Respublikasının prezidenti H.Əliyev arasında neft hasilatına aid hökumətlərarası saziş imzalandıqdan sonra, aprelin 27-də Kreml Londona nota göndərmiş və Rusiya ilə əvvəlcədən razılaşdırılmayacağı təqdirdə, hazırlanmaqda olan neft müqaviləsinin heç bir hüquqi qüvvəyə malik olmayacağını bəyan edərək Britaniya hökumətinə təzyiqlər göstərməyə çalışmışdı. Qərb şirkətləri ilə əməkdaşlıqda qərarlı olan Azərbaycan Moskvanın daha böyük təhdidlərinə məruz qalırdı. Sentyabrın 12-də, “Əsrin müqaviləsi”nin imzalanmasına bir həftə qalmış, Rusiya Federasiyası XİN-nin Azərbaycan XİN-nə təqdim etdiyi hədə-qorxu məzmunlu notada deyilirdi: “...Xəzərə münasibətdə birtərəfli hərəkətlər qeyri-qanunidir və pozulmuş qayda-qanunu bərpa etmək üçün zəruri saydığı tədbirləri həyata keçirmək hüququnu özündə saxlayan Rusiya Federasiyası tərəfindən tanınmayacaqdır...” Bu siyasət 1994-cü ilin sentyabrında, Rusiyanın Lukoyl şirkətinin də iştirak etdiyi “Əsrin müqaviləsi” imzalandıqdan sonra da davam etmiş, hətta Rusiya XİN hökumətdən Azərbaycana qarşı sanksiyalar tətbiq etməyi tələb edirdi. İmzalanmış müqavilənin həyata keçirilməsinə yol verməmək üçün, müəyyən müddət ərzində Xəzərin hüquqi statusu ilə əlaqədar məsələlər süni surətdə qabardılırdı.

Sovet İttifaqının hər yerində yeni neft yataqlarının aşkarlanması və çıxarılmasında Azərbaycanın qüdrətli elmi-texniki potensialından istifadə edilmişdir. Təsadüfi deyildir ki Rusiyanın neft regionları “ikinci Bakı” “üçüncü Bakı kimi adlandırılırdı.⁽¹⁾

Müstəqil siyasət yürüdən Azərbaycan Respublikasının əl-qolunu bağlamaq məqsədilə Moskvanın tətbiq etdiyi vasitələrdən biri də iqtisadi blokada idi.

1.Abbasov.Ç.M.Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyasına yollar.Bakı.2005.

1994-cü il dekabrın 19-da Rusiya, guya Azərbaycanın Çeçenistana silah ötürməsi, çeçen döyüşçülərinə sığınacaq verməsi və başqa bu kimi uydurma iddiaları əsas götürərək Azərbaycanla sərhədləri bağladı. Bu addım Azərbaycan – Rusiya əlaqələrinə, xüsusilə də iqtisadi-ticarət münasibətlərinə ciddi zərbə vurdu. Belə ki, blokadanın tətbiqinə qədər Rusiya Azərbaycanla ticarətdə birinci yeri tuturdusa, onun tətbiqindən sonra birincilik İrana keçdi, Azərbaycanın Rusiya ilə mal dövriyyəsinin həcmi isə 40 % azaldı.

1996-cı ilin yanvarında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Moskvaya səfəri zamanı Çeçenistana kömək olunması haqqında Rusiya tərəfinin təqdim etdiyi faktları araşdırmaq üçün Rusiya Federal Sərhəd Xidməti direktorunun müavini L. Kojevnikovun rəhbərliyi altında komissiya yaradılması barədə razılıq əldə olundu. Bu komissiyanın istər quruda, istərsə də Xəzər dənizindəki hərbi obyektlərdə apardığı yoxlamalar nəticəsiz qurtarmışdı.

1991–1995-ci illərdə Azərbaycan – Rusiya münasibətlərində, yuxarıda qeyd olunan problemlərə baxmayaraq, rəsmi Bakı Rusiya Federasiyası ilə ikitərəfli və bərabərhüquqlu münasibətlərin qurulmasında və inkişaf etdirilməsində maraqlı olduğunu dəfələrlə bəyan etmiş, mövcud problemləri daha da kəskinləşdirmək yox, onları aradan qaldırmaq siyasətinə üstünlük vermişdi.

Bu siyasətin və Azərbaycanın regiondakı mövqeyinin güclənməsi nəticəsində sonrakı illərdə, xüsusilə V. Putinin hakimiyyətə gəlişindən sonra qarşılıqlı münasibətlərdə müsbətə doğru müəyyən dönüşə nail olunmuşdu. Rusiya Federasiyasının prezidenti V. Putinin 2001-ci il yanvarın 9-10-da Bakıya səfəri zamanı onun şərəfinə təşkil olunmuş rəsmi qəbulda Azərbaycan – Rusiya əlaqələrinə münasibət bildirən Azərbaycan Respublikasının prezidenti H.Əliyev demişdi: “Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra münasibətlərimizi mürəkkəbləşdirmiş ayrı-ayrı mərhələlər olmuşdur. Bəlkə də bu, belə bir səfərin həyata keçirilməsinə nail ola bilməməyimizin səbəblərindən biri idi. Ancaq bugünkü gün göstərdi ki, görüşümüzə, sizin səfərinizə mane olan məsələlərin

çoxu süni idi, uydurma idi və gerçəkliyə uyğun deyildi. Gerçəklik isə ondan ibarətdir ki, bu gün biz çox səmərəli iş gördük. ” .

SSRİ-nin dağılması və yeni müstəqil dövlətlərin yaranması postsovet məkanında yeni geosiyasi vəziyyət yaratdı. ⁽¹⁾

SSRİ-nin hələ mövcud olduğu, lakin zəiflədiyi dövrdə məhz bu regionda münaqişələr baş verdi. Regionda nüfuz qazanmaq uğrundakı mübarizədə bu ölkələrin bir-birilərinə çoxlu iddiaları və şübhələri vardır.

Qərb ölkələri Qafqazda Rusiyanın öz rolunu artırmaq cəhdlərinə mənfi müsbət bəsləyirlər. Rusiyanın hakim dairələrində isə "ümumbəşəri meyarlar" termini sıradan çıxır və hər yerdə tez-tez "Rusiyanın milli mənafeləri" fikri səslənir.

Bununla belə ikitərəfli münasibətlərin qurulması üçün bir neçə qarşılıqlı addımlar atıldı. 1992-ci il oktyabrın 17-19-da Rusiya Federasiyası və Azərbaycan Respublikasının parlament üzvlərinin «Dəyirmi stol»u keçirildi. «Dəyirmi stol»da aşağıdakı məsələlər müzakirə edildi: Azərbaycan-Rusiya münasibətləri, Azərbaycanda və Rusiyada milli azlıqlar məsələsi, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində Rusiyada milli azlıqlar məsələsi, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində Rusiya hərbi qüvvələrinin mövqeyi, Azərbaycan-Dağıstan münasibətləri və s.

Hər iki tərəfdən deputaların və ekspertlərin təmsil olunduğu bu dəyirmi stol bütövlükdə faydalı oldu və sonrakı parlamentlərarası əlaqələr üçün müəyyən zəmin yaratdı.

1992-ci il noyabrın 13-15-də Rusiya Federasiyası Ali Sovetinin Millətlər Palatasının sədri R.Abdullatipov başda olmaqla Rusiya parlament nümayəndə heyəti Bakıda oldu. Görüşün nəticəsində iki respublikanın parlamentləri arasında əməkdaşlıq haqqında protokol imzalandı.

Rusiya parlamentinin nümayəndələri ilə növbəti görüş 1993-cü il martın 20-də Bakıda keçirildi. R.Xasbulatovun başçılıq etdiyi Rusiya parlamentinin nümayəndə heyəti Azərbaycan Respublikası parlamentində qəbul edildi. Görüş zamanı Azərbaycan-Rusiya münasibətlərinin aktual məsələləri müzakirə edildi və yekun sənədi kimi hazırlanmış birgə bəyannamə parlament başçıları

1. Azərbaycan qəzeti 12 sentyabr 1997. Səh 3

tərəfindən imzalandı.

1992-ci il oktyabrın 12-də Azərbaycan Respublikası prezidenti Əbülfəz Elçibəyin Moskvaya səfəri zamanı Azərbaycanla Rusiya arasında qarşılıqlı təhlükəsizlik haqqında müqavilənin imzalanması iki ölkənin münasibətlərində uğur hesab edilə bilər. Lakin müqavilənin imzalanmasından xeyli keçməsinə baxmayaraq hər iki ölkənin parlamentində bu müqavilə müzakirədən keçirilmədi və təsdiq edilmədi.

Beləliklə, Azərbaycanla Rusiya arasındakı münasibətlər yenə də soyuq olaraq qalırdı.

1993-cü il iyunda Gəncə qiyamından sonra Rusiya ilə münasibətlərdə təcridi istiləşmə baş verdi. Avqust ayının 19-da Rusiya Federasiyası Xarici İşlər nazirinin müavini B.Kolokovun başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti Azərbaycana gəldi. Nümayəndə heyətinə Rusiya XİN-in xüsusi tapşırıqlar üzrə səfiri, prezident B.Yeltsinin Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli üzrə danışıqlardakı nümayəndəsi Vladimir Kazimirov və Rusiya Federasiyası Xarici İşlər Nazirliyinin bir qrup məsul işçisi daxil idilər.

Keçirilən danışıqlarda Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həlli və Azərbaycanın hərbi tribunalının kollegiyası tərəfindən ölüm cəzasına məhkum edilmişdi beş nəfər rusiyalı hərbi əsirin taleyi məsələləri və s. müzakirə edildi.

Moskvada olan respublika nümayəndə heyəti Azərbaycanla Rusiya arasında dövlətlərarası sazişlərin, banklararası əməliyyatların nizama salınması məsələlərini müzakirə etdilər.

Azərbaycanla Rusiya arasındakı münasibətlərdə yaxşılığa doğru dönüşün başlanğıcı 1993-cü il sentyabrın 5-8-dək H.Əliyevin Moskvaya səfəri ilə əmələ gəlməli idi. Səfər zamanı o, Rusiya Federasiyası prezidenti B.Yeltsinlə, Ali Sovetin sədri R.Xasbulatovla, Baş nazir V.Çernomırdınla, müdafiə naziri P.Qraçovla, xarici işlər naziri A.Kozırevlə görüşdü. Səfərin gedişində tərəflər bildirdilər ki, iki ölkə arasındakı münasibətlərin soyuqluğu Azərbaycanın və Rusiyanın milli mənafeələrinə cavab vermir. Ona görə də buraxılmış səhvlər düzəldilməli, iki ölkə arasındakı münasibətlərdə ciddi dəyişikliklər edilməlidir.

1993-cü ilin oktyabrın əvvələrində Rusiya Federasiyası xarici işlər nazirinin birinci müavini A.Adamişin Azərbaycana səfər etdi. O, ölkə prezidenti, dövlət katibi və xarici işlər naziri ilə görüşdü, ikitərəfli münasibətlər və regionda sülh və təhlükəsizlik məsələləri müzakirə edildi.

Lakin Rusiya-Azərbaycan münasibətləri yenə də Moskvanın təqsiri ucbatından soyuq qalırdı. Azərbaycanın hər iki tərəfin mənafeyinə cavab verən təkliflərini qəbul etməyən Moskva hər şeyə öz mənafeyi prizmasından baxırdı.

Rusiya Federasiyası Federasiya Şurasının sədri V.Şumeykonun dəvəti ilə Azərbaycan parlamentinin sədri R.Quliyevin 1994-cü il aprelin 25-29-da Moskvaya səfəri son illərdə parlament nümayəndə heyətinin yüksək səviyyədə həmin ölkəyə ilk səfər idi. Bu səfərin böyük əhəmiyyəti var idi. Səfərin yekunlarına dair mətbuat konfransı keçirildi, iki ölkənin parlamentləri arasında əməkdaşlıq haqqında saziş imzalandı.

Rusiya üçün ən vacib geosiyasi məsələlərdən biri olduğunu dərk edən Rusiya hərbi elitasının nümayəndiləri Xəzər dənizinin təbii ehtiyatları üzərində nəzarətin Qərb kompaniyalarının əlinə keçəcəyindən qorxduqlarını gələtirdilər.⁽¹⁾

İki ölkə arasında münasibətlərin istiləşməsinə baxmayaraq, əlaqələrdə çoxlu əngəllər var idi. Azərbaycanın şimal dəmir yolunun işləməməsi ölkə iqtisadiyyatına böyük zərbə vururdu. Hərbi-siyasi məsələlərdə, xüsusən Azərbaycanın İran və Türkiyə ilə sərhədlərinə rus sərhədçilərinin yerləşdirilməsi ilə bağlı təzyiqlər davam edirdi. Azərbaycan tərəfi bildirirdi ki, onun İranla sərhədlərinin xeyli hissəsi Ermənistan tərəfindən işğal edilib və nəzarətdən kənar qalıb, işğala son qoyulduqdan və ərazilər azad edildikdən sonra bu məsələni müzakirə etmək olar.

Fəsil 2. Dövlətlərarası əlaqələrin başlıca istiqamətləri və formaları

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra geosiyasi vəziyyətinin və beynəlxalq siyasətə təsiretmə imkanlarının dərin nəzəri təhlili əsasında xarici siyasət kursunda mövcud reallıqları nəzərə alan və ölkənin mənafeələrinin qorunmasına yönəlmiş əməli dəyişikliklər edildi. İlk növbədə müstəqil Azərbaycan dövlətinin beynəlxalq münasibətlər sistemində yeri, Avropa ölkələri və ABŞ-la, yeni müstəqil dövlətlər və Rusiya ilə, türkdilli dövlətlər və Türkiyə ilə, müsəlman dünyası və İranla, Asiya, Afrika və Cənubi Amerika ilə əlaqələrinin yaxın dövr üçün prioritetləri, istiqamətləri, aparıcı strategiyası müəyyənləşdirildi, hər qrupa daxil olan ölkələrlə ayrı-ayrılıqda və birgə münasibətlərin düşünülmüş, bütün amilləri nəzərə alan durumu yaradıldı.

Heydər Əliyev məhz bu reallıqları nəzərə alaraq ilk səfərini Rusiyaya etdi. Bu səfər Azərbaycanın MDB-yə daxil olması ilə paralel hazırlandı. Çünki həm Rusiya ilə münasibətlər üçün, həm də MDB-yə daxil olan ölkələrlə Azərbaycanın münasibətləri, əlaqə və əməkdaşlığı üçün bu iş haqlı olaraq əhəmiyyətli sayıldı. Heydər Əliyev qeyd edirdi: "Biz bu birliyin tamhüquqlu üzvü olaraq iqtisadi əməkdaşlıq və kollektiv təhlükəsizlik haqqında müqavilələrin təmin etdiyi üstünlüklərdən faydalanmaq istəyirik... Biz MDB çərçivəsindən kənarında olduğumuz vaxtdakı vəziyyətimizi araşdırdıq və belə bir qənaətə gəldik ki, MDB çərçivəsindən kənarında qalmaq ölkənin qarşısında duran problemlərin həllinə kömək etmir". Odur ki, bu iki məsələyə, ümumiyyətlə, Azərbaycanın xarici siyasətində Rusiyanın mühüm yeri kontekstində baxıldı. Bu addım Azərbaycan-Rusiya münasibətlərindəki gərginliyi yumşaltmaq üçün də zəruri idi. Prezident Heydər Əliyevin Rusiya Federasiyasının paytaxtı Moskvaya səfərləri, Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin Azərbaycana səfəri ölkələrimiz arasındakı gərginliyi xeyli zəiflətdi, iki ölkə arasındakı münasibətlərə yeni keyfiyyət gətirdi. Müxtəlif səviyyələrdəki qarşılıqlı səfərlər, dövlətlərarası münasibətlərin müxtəlif sahələrinə dair imzalanmış sənədlər iki

ölkə arasında bir çox məsələləri aydınlaşdırdı və müstəqil dövlət quruculuğu prosesində Rusiya Federasiyası ilə əlaqələrdən bəhrələnmək, bəzi imperiyapərəst qüvvələri neytrallaşdırmaq söyləri Azərbaycanın xarici siyasət kursunda müstəqil bir istiqamət kimi həyata keçirilməyə başlandı. Eyni zamanda həm Rusiya, həm də MBD-yə üzv olan başqa dövlətlərlə əlaqələrin köklü şəkildə yenidən qurulması üçün yeni forma və vasitələrdən istifadə edildi. Bu söylərin nəticəsidir ki, indi Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan arasında münasibətlər normal səviyyədə inkişaf etməkdədir.

İran, Rusiya və Azərbaycan arasında 2005-ci ilin əvvəllərində Bakıda "Şimal-Cənub" nəqliyyat koridoru layihəsi imzalanmışdır. "Şimal-Cənub" nəqliyyat koridoru layihəsi çərçivəsində Rusiya, Azərbaycan və İran arasında Qəzvin-Rəşt dəmir yolu xəttinin layihələndirilməsi, tikintisi və istifadəsi, eyni zamanda Astara (Azərbaycan)-Astara (İran) dəmir yolunun layihələşdirilməsi ilə əlaqədar müştərək şirkətin qurulması haqqında memorandum imzalanmışdır. Protokol dəmir yolu layihəsinin tikintisi məqsədi ilə bir anonim şirkətin (joint stock company) qurulmasını və layihəyə investorları cəlb etməyi qarşısına məqsəd qoymuşdur. Şimal-Cənub nəqliyyat koridorunda Azərbaycan hissəsinin uzunluğu 505 km-dir. Layihə Xəzər dənizi limanları, Rusiyanın su kanalları və dəmir yolları vasitəsi ilə İran Körfəzi və Şərqi Asiyadan Avropaya yük daşınmasını qarşıya hədəf olaraq qoymuşdur. Layihənin reallaşması ilə Azərbaycan şimaldan Şərqə daşınacaq yüklərin tranzit mərkəzinə çevriləcəkdir. Beynəlxalq nəqliyyat koridoru tam olaraq fəaliyyətə başladığı zaman Avropa ölkələrinin, Rusiyanın, Orta Asiya və Qafqazın, İran körfəzi və Hindistana çıxışına, Xəzərin sahiləyən ölkələrinin Qara dəniz limanları ilə ticarət əlaqələrinin artmasına imkan verəcəkdir. Eyni koridor Azərbaycanın tranzit yük daşımalarından əldə ettiyi gəlirlərin artmasına da imkan verəcəkdir. Müstəqillik illərində ölkələr arasında 40-dan çox müqavilə imzalanmışdır. 2013-cü ildə Azərbaycan-Rusiya arasında əmtəə dövriyyəsi əvvəlki dövrlə müqayisədə 10 faiz artmışdır.⁽¹⁾

1. "Xalq" qəzeti-2014 22 iyun; səh 3

Azərbaycan-Rusiya münasibətləri arasında muhum əhəmiyyətə malik olan məqam qədim tarixə malik mədəni qarşılıqlı əlaqələrdir. Azərbaycan Respublikasının müstəqillik əldə etməsinə qədər rus-Azərbaycan humanitar əlaqələri sistemli xarakter daşımırdı. Amma 90-ci illərin ikinci yarısından etibarən Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya arasında humanitar sahədə intensiv əlaqələr müşahidə olunmaqdadır. Buna humanitar əməkdaşlığın fundamentini qoyan hokumətlərarası muqavilələrin imzalanması kömək etmişdir.

2003-2004-cu illər strukturların təşkili, fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi və Azərbaycan diasporunun birgə təşkilatlarının Rusiyada Umumrus Azərbaycan Konqresi ətrafında birləşməsi illəri kimi xarakterizə olunur. Heydər Əliyev və Vladimir Putinin təşəbbusu ilə təsis edilmiş Umumrusiya Azərbaycan Konqresi hazırda 73 regional bölməni və Rusiyanın 67 bölgəsində təsis edilmiş ictimai təşkilatları birləşdirir. Konqresin fəaliyyətinin mühüm istiqamətləri kimi rus-Azərbaycan humanitar, ticari-iqtisadi əlaqələrinin və Azərbaycanla Rusiya arasında münasibətlərin inkişafı muhum rol oynayır. Konqres iqtisadi münasibətlərin yeni formalarını inkişafına kömək göstərmişdir: Rusiya Federasiyası regionlarda Azərbaycan əmtəə və xidmətləri bazarının formalaşdırılması və inkişafı; iki ölkə ticarətçiləri arasında əməkdaşlığın sıx şəkildə inkişafına kömək göstərmişdir.

Umumrus Azərbaycan Konqres yarandığı ilk zamanlardan etibarən Rusiyada yaşayan Azərbaycan vətəndaşlarının mədəniyyət, milli mənsubiyyət və tarixi yaddaşının qorunub saxlanması muhum rol oynamışdır. 2004-cü ilin fevral ayında Rusiya və Azərbaycan arasında “Moskva Bəyannaməsi” imzalanmışdır ki, burada iki dövlət arasında münasibətlərin əsas istiqamətləri əks olunmuşdur. Həmcinin iki ölkə arasında 2004-2006-cı illərdə humanitar sahədə əməkdaşlıq barədə də razılıq əldə edilmişdir.

Bu gün rus dili Azərbaycanda aktiv şəkildə işlənən dillərdən biridir. Rus dilində qəzetlər, jurnallar çap edilir, tədris vəsaitləri buraxılır. Tədrisin rus dilində aparıldığı çoxlu sayda orta və ali təhsil müəssisələri mövcuddur. Azərbaycanda yaşayanların təxminən 100.000 nəfəri rus dilində təhsil alır. 19

məktəbdə təhsil yalnız rus dilində aparılır. Azərbaycanla Rusiya arasında humanitar əlaqələr yalnız ikitərəfli deyil, MDB çərçivəsində çoxtərəfli əlaqələr əsasında da həyata keçirilir.

Mahiyyət etibarilə MDB-nin üzv-dövlətlərinin möhkəmlənməkdə olan iqtisadiyyat əsasında humanitar əməkdaşlığı Birliyin yenidən təşkilində mühüm istiqamətlərdən birinə çevrilmişdir. O, MDB ölkələri arasında münasibətlərin dərinləşməsinə, humanitar dəyərlər və ümumi mədəni irsin saxlanılmasına, insan potensialının və elmi tədris imkanlarının inkişafına, iqtisadi inkişafa nail olmağa imkan verir.

2008-ci il sentyabrın 17-də Mədəniyyət və Turizm Nazirliyində RF Mədəniyyət Nazirliyinin müasir incəsənət və xarici əlaqələr departamentinin rəhbəri Aleksey Şalaşovla görüş olmuşdur.⁽¹⁾

Beləliklə, iki dövlət arasında siyasi, humanitar və iqtisadi əlaqələrin dinamik inkişafı, mal mübadiləsinin dövriyyəsinin uğurla artması, biznes struktur səviyyəsində əlaqələrin aktivləşməsi, enerji sahəsində müvəffəqiyyətli əməkdaşlıq, ikitərəfli humanitar əlaqələrin sonrakı inkişafı növbəti yuzillikdə Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında münasibətlərin dinamik şəkildə inkişaf edəcəyinə dair bariz nümunədir.

Fəsil 3. Qarşılıqlı münasibətlərdə problemlər və prespektivlər

Rusiya Federasiyası ilə qarşılıqlı münasibətlərdə bir sıra problemlər mövcudur və bu problemlərin həllində hər iki dövlət bir-birinin maraqlarını nəzərə almalıdır. Əlbəttə, Rusiyanın Cənubi Qafqazda geosiyasi maraqları var və bu da təbiiidir. Amma bu maraqların reallaşdırılmasına sivilizasiyalı formada, regionun digər dövlətlərinin maraqlarını nəzərə almaqla yanaşmaq lazımdır. Rusiya MDB-nin bir üzvünün - Ermənistanın ərazisində hərbi bazalar saxlayır və bu hərbi güc MDB-nin digər üzvünə - Azərbaycana qarşı yönəlmişdir. Bununla əlaqədar sual yaranır: Ermənistanı kim hədələyir? Əlbəttə, heç kim. Şübhəsiz, regionda qüvvələr balansını qoruyub saxlamaq, Cənubi Qafqazda hərbi bazalar yaratmaqdan imtina etmək Rusiyanın, bütövlükdə MDB-nin xeyrinə olar, amma bu qarşılıqlı münasibətlərdə etimad ab-havası yaradardı. Belə bir şəraitdə hər hansı mübahisəni yaxud münaqişəni tənzimləmək asan olardı. Beynəlxalq təhlükəsizlik müasir dünyanın ciddi problemlərindəndir. Bu məsələnin həlli eyni zamanda ayrı-ayrı dövlətlərin milli təhlükəsizliyinin təmin edilməsindən asılıdır. Hazırda beynəlxalq təhlükəsizliyin taleyi həm regional münaqişələrdən və qarşıdurmalardan, həm də iri miqyaslı, dövlətlərarası münaqişələrdən asılıdır. Belə hadisələrin hər biri beynəlxalq miqyasda münaqişəyə, gərginliyə səbəb ola bilər, istər Ərəb-İsrail, istərsə də Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişələri nə qədər ki öz siyasi həllini tapmayıb, dünyanı gərgin vəziyyətdə saxlamaqda davam edəcəkdir. Beynəlxalq təhlükəsizliyin qorunub saxlanması məsələlərində birtərəfli yanaşma olmamalıdır. Keçmişin təcrübəsi göstərir ki, potensial təcavüzkara hüsn-rəğbət özünü doğrultmur və problemin həllinə gətirib çıxarmır. Bu mənada Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin tənzimlənməsi üzrə ATƏT-in Minsk konfransının üç həmsədrindən - ABŞ, Rusiya və Fransadan konkret, real kömək tələb olunur.

Məlumdur ki, istər Şimali Qafqaz hadisələrinin, istərsə də keçmiş Yuqoslaviyada baş verən proseslərin qızğın çağında Rusiya rəhbərliyi Rusiyanın

və Yuqoslaviyanın ərazi bütövlüyünün muzakirə mövzusu ola bilməyəcəyini birmənalı şəkildə bəyan edirdi. Əlbəttə, biz də hər hansı dövlətin ərazi bütövlüyünə tərəfdarıq. Çünki dövlət icərisində dövlət ola bilməz. Amma bu prinsip bütün dövlətlərə şamil edilməlidir. Nə qədər qərribə olsa da, dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında, yumşaq desək, Rusiyanın razılığı ilə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün və sərhədlərinin toxunulmazlığını təsbit edən ATƏT-in “Helsinki Yekun Aktı”na imza atmış dövlətlər arasında Rusiya və Ermənistan da var. Ermənistan təcavüzkar dövlətdir və bu təcavüzkarlıq beynəlxalq təşkilatların sənədlərində qeyd olunmuşdur. Bu dövlət işğalçı siyasət yeritməkdə davam edir. Rusiya ATƏT-in İstanbul sammiti (noyabr 2000-ci il) zamanı əldə olunmuş razılaşmaya uyğun olaraq Gürcüstandakı hərbi bazalarını ləğv etməli oldu və bu ölkədən çıxardığı hərbi texnikanın bir hissəsini Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində yerləşdirməyə başladı. Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, Rusiya Federasiyası Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizama salınmasında həlledici rol oynaya bilər. Rusiya bu münaqişəni həll etməklə həm qonşularında özünə qarşı inam yaradar, həm də digər beynəlxalq münaqişələrin tənzimlənməsində əhəmiyyətli rol oynaya bilər. Çünki Rusiya Bosniya və Kosovo münaqişələrinin həllində iştirak edib, son vaxtlar yarıməsrlük tarixə malik Fələstin-İsrail münaqişəsinin nizama salınmasında Rusiyanın rolu daha da fəallaşmışdır. Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsini həll etməklə Rusiya Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistanla birlikdə ümumi Qafqaz bazarı təşkil edilə bilər və bazara gələcəkdə Türkiyə, İran, Mərkəzi Asiya ölkələri də qoşula bilər. Bu hamı üçün, ilk növbədə də Rusiya üçün faydalı olar. Hazırda dövlətlər arasında hərbi əməkdaşlıq da güclənməkdədir ki buda bir çox dövlətləri o cümlərdən Ermənistanı narahat edir. Anspress yazır ki:

"Rusiya bizim düşmənimizə silah satır". Erməni mətbuatı bu cür başlıqlarla Rusiya silahının Azərbaycana satılması haqda məlumatları dərc edirlər.⁽¹⁾

Ölkə parlamentinin Xarici əlaqələr üzrə daimi komissiyasının sədri Artak

1. <http://www.anspress.com/index.php?a=2&lng=az&nid=208748>

Zakaryanda narahatlığını dilə gətirib. O bildirib ki, Rusiyanın Ermənistan prezidenti Serj Sərkisyanın bəyanatına hələ də cavab verməməsi narahatlıq yaradır.

"Biz iki ölkə arasında ticarətə, həmçinin silah ticarətinə qarşı deyilik. Amma bu silahlar sonradan birbaşa təhlükəyə çevrilir və tətbiq edilir",-deyə erməni deputat söyləyib.

Qeyd edək ki, martın 18-də Ermənistan rəhbəri Serj Sərkisyan "Ararat ətəklərində" mediaforumunda çıxışı zamanı Rusiyanın Azərbaycana silah satmasından narahatlığını və qorxusunu da gizlətməyib.

"Rusiya müxtəlif səbəblərə əsaslanaraq Azərbaycana silah satır. Burada problem silahların keyfiyyətində deyil. Məsələ ondadır ki, sərhəddə duran erməni hərbi qulluqçusu onu Rusiya silahı ilə məhv etmək istədiklərini anlayır",-deyə o bildirib.⁽¹⁾

Hazırda Azərbaycan-Rusiya əlaqələrini daha da genişləndirib inkişaf etdirmək üçün hər cür imkan vardır. Belə ki, son dövrlərdə Prezident İlham Əliyevin Rusiyaya, Rusiya Prezidenti V.Putinin Azərbaycana səfərləri zamanı imzalanmış çoxsaylı sənədlər Azərbaycan-Rusiya münasibətlərinin nikbin perspektivlərini proqnozlaşdırmağa imkan verir.Qarabağ münaqişəsinin həll edilməsi Rusiyaya regionda böyük nüfuz qazandırır və hal hazırda düşdüyü iqtisadi blokadadan çıxmağa kömək edər.

1. <http://bizimyol.info/news/50348.html>

Nəticə

Hər bir müstəqil dövlət özünəməxsus prinsip və xüsusiyyətlərlə fərqlənmə, müxtəlif istiqamətli daxili və xarici siyasət yeridir. Dövlətin daxili siyasəti xalqın ümumi rəyi ilə yardılmış və qəbul olunmuş Konstitutsiya əsasında onun tam bir varlıq kimi yaşaması, fəaliyyətinə, ictimai-siyasi, iqtisadi və mənəvi həyatın bütün sahələrində təmsil etdiyi vətəndaşların maddi və mənəvi tələbatının fasiləsiz təmin edilməsinə yönəldilir. Xarici siyasət isə bu vəzifələrin yerinə yetirilməsi, habelə öz ərazisində qanunverici, icaredici və məhkəmə hakimiyyətinin kənar müdaxilə olmadan həyata keçirilməsi məqsədilə təhlükəsiz və əlverişli beynəlxalq şəraitin təmin edilməsinə; ayrı-ayrı dövlətlərlə qarşılıqlı-faydalı əməkdaşlığa, iqtisadi, siyasi, sosial və mədəni həyatın bütün sahələrində əldə edilmiş beynəlxalq təcrübələrin mənimsənilməsinə; qarşıya çıxan problemlərin aradan qaldırılması yönündə dövlətlərin söylərinin birləşdirilməsinə və s. xidmət edir. Başqa sözlə ifadə etsək, ölkə daxilində gedən proseslərdən və qarşıya qoyulan vəzifələrdən irəli gələn siyasi xətt dövlətin beynəlxalq münasibətlər sahəsində mövqeyin və xarici siyasətin istiqamətlərinin, xarakterinin, prinsiplərini müəyyənləşdirir və şərtləndirir. Bu məndə xarici siyasəti dövlətin daxili inkişafının əsas vəzifələrindən irəli gələn, ölkənin milli mənfələri ilə xarici aləmin maraqları arasında sivil birgəyaşayış qaydaları və normaları əsasında uyğunlaşdırılmış, uzlaşdırılmış münasibətlər sistemi yaratmağa xidmət edən məqsədyönlü fəaliyyət növü kimi xarakterizə etmək olar. Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri də Rusiya (dolayısı yolla bu istiqamətə Rusiya-İran-Çin istiqaməti də demək olar) istiqamətidir .

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Respublikası öz müstəqilliyinin ilk illərində bir çox problemlərlə üzləşmişdir. Bir tərəfdən Ermənistanın ölkəmizə qarşı ərazi iddiaları tüğyan edən erməni separatizmi, digər tərəfdən daxili siyasi qeyri sabitlik baş alıb gedirdi. Sözsüz ki bütün bunların arxasında böyük dövlətlər dururdu. Çünki o dövrdə yenicə müstəqil olan Ermənistan elə də güclü

iqtisadi siyasi gücə malik deyildi. Belə böyük dövlət rolunda Rusiya Federasiyası çıxış edirdi. Bu ölkə hələ SSRİ dönməmindən başlayaraq imperiya tərəkürünə əsaslanan “parçala və hökm sür” siyasətindən istifadə etməklə öz ərazisində zaman-zaman münafişə ocaqları yaratmış və bunun sayəsində mövcudluğunu qoruyub saxlamağa çalışmışdır. Lakin məlum olduğu kimi bu siyasət elə də uğurlu alınmamış və böyük bir imperiyanın – SSRİ-nin süqutuna gətirib çıxarmışdır.

Ölkələrarası münasibətlər ilk dövrlərdə çox gərgin olmuşdur. Bu dövrdə Rusiya Azərbaycanı təzyiq altında saxlamaq üçün Ermənistandan bir oyuncaq kimi istifadə edirdi. Rusiya bu “oyuncaqdan istifadə etməklə Azərbaycanı Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatına üzv olmağa məcbur etmək istəyirdi. Rusiya ilk dövrlərdə hər yolla Xəzər neftinin Avropaya ötürülməsinin qarşısını almağa çalışırdı. Həm də Rusiya geosiyasi baxımdan Azərbaycanın rolunu düzgün qiymətləndirir və buranı da Şərqi Avropa kimi əldən çıxmasına imkan vermək istəmirdi.

Lakin bütün bu problemlərə baxmayaraq son zamanlarda dövlətlərarası münasibətlərdə yaxınlaşma müşahidə edilməkdədir ki bu da Rusiyanın hal-hazırda düşdüyü durumla bağlıdır. Rusiya hazırki situasiyada digər dövlətlərlə də vəziyyəti pisləşdirmək istəmir və Azərbaycanla vəziyyəti mülayimləşdirərək onu Avrasiya İttifaqı təşkilatı ilə əməkdaşlıq etməyə çağırır və bundan Qərb dövlətlərinə qarşı təzyiq vasitəsi kimi istifadə etməyə çalışır. Məlum olduğu kimi Azərbaycan Avropa dövlətlərinin enerji təşkilatçılarından biri kimi çıxış edir ki bu məqam Rusiyanı Azərbaycanla əməkdaşlığa sövq edir. Dünya bazarında neftin qiymətinin düşməsi neft ixrac edən dövlətlərin iqtisadiyyatına böyük zərbə vurdu və bu zərbəyə qarşı Neft İxrac Edən Dövlətlərin Birliyi olan OPEK təşkilatı tərəfindən elə də ciddi bir tədbir görülmədi və hətta yaxın bir neçə il ərzində neftin qiymətinin 50-60 \$ olacağı planlaşdırılır. Belə şəraitdə zərbə hansı ölkələrə dəyir?! Təbii ki neft

ixrac edən və iqtisadiyyatının böyük bir hissəsi neftlə bağlı olan ölkələrə o cümlədən Azərbaycan və Rusiyaya.

Rusiya Azərbaycanı özünə tərəf çəkməklə Qərbə qarşı bir təzyiq vasitəsi əldə etmiş olur və Azərbaycan Respublikası da Rusiya ilə əməkdaşlıq etməklə özünə faydalı olan məsələlərdə güclü bir tərəfdaş qazanmış olur və bəlkə də bu əməkdaşlıq gələcəkdə Qarabağ məsələsinin həllində vasitə ola bilər.

Dövlətlərarası əməkdaşlıq təkcə iqtisadi-siyasi aspektə tamamlanmır bu əməkdaşlıq həm də mədəni-humanitar sahədə də inkişaf etməkdədir. Hazırda Azərbaycan ali məktəblərində 200-ə yaxın Rusiyalı təhsil alır. Rusiyada 3 milyona yaxın azərbaycanlı yaşayır. Azərbaycan məktəblərində rus bölmələri fəaliyyət göstərir. Moskvada Azərbaycan mədəniyyəti günləri və Bakıda Rus mədəniyyəti günləri təşkil edilir.

Dövlətlərarası iqtisadi, siyasi mədəni əməkdaşlığın perspektivləri gündəngünə böyüməkdədir və bu əməkdaşlıq da təbii ki dövlətlərin biri digərinin marağını nəzərə alması şəraitində mümkündür.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Abbasbəyli A.N. "Dünya siyasəti". Bakı, 2011
2. Abbasov.Ç.M. Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyasına yollar. Bakı. 2005.
3. Babaoğlu H. "Azərbaycan Beynəlxalq münasibətlərin aktoru kimi". Bakı, 2007
4. Babaoğlu H. "Dünya Siyasəti və Beynəlxalq Münasibətlər" . Bakı, 2010
5. Əliyev. N. Xəzər regionunda geosiyasi rəqabət və Azərbaycan. Bakı 2004.
6. Həsənov Ə.M. "Müasir Beynəlxalq Münasibətlər və Azərbaycanın Xarici Siyasəti". Bakı, 2006
7. Qasimov M., Abdullayev M., Beynəlxalq münasibətlər tarixi. Bakı, 1999
8. Musayev S.B. Siyasi tarix. Bakı, 1998.
9. Vəliyeva M. Azərbaycan Respublikası 1991-2001. Bakı, 2001.
10. Sayadov S. "XX əsr: Azərbaycan və Dünya", Bakı, 2006
11. "Azərbaycan" qəzeti 12 sentyabr 1997
12. "Azərbaycan" qəzeti. 9 yanvar 1998-ci il
13. "Azərbaycan" qəzeti. 18 sentyabr 2008
14. "Xalq" qəzeti. 2014 22 iyun.
15. <http://www.azadliq.org/content/article/25283776.html>
16. <http://bizimyol.info/news/50348.html>
17. <http://www.anspress.com/index.php?a=2&lng=az&nid=208748>